

MIKKEL THORUP

Magtens øre

– Om den intellektuelle som magtens rådgiver

At have magtens øre er den politiske tænknings største fristelse og den politiske tænkens største fare. I rummet mellem magten og tænkningen, i politikens forkammer og venteværelse, i filosofens eller tænkerens sagte hvisken i fyrstens øre, ligger forsøget på den direkte virkeliggørelse af filosofien. Det er en politisk tænker, der forlader talen til fordel for en hvisken, samtalen med de mange til fordel for rådgivningen af den ene. Fristelsen og faren er den at lokke sig selv, givet sin overlegne viden, til at gå fra rådgiver til fyrste, til ikke bare at hviske til magten, men at blive magten. Men som Struense og Rasputin kan vidne om, så er den blottede rådgiver, den realiserende filosof, i en udsat position. Da Candide, Pangloss og deres venner i slutningen af Voltaires satiriske skrift *Candide* afsværger verdens tummel og slår sig ned på en lille gård, ser de af og til:

[...] skibe, som førte forviste effendier, pashaer og cadier i landflygtighed til Lemnos, Mytilene og Eserum, sejle forbi avlsgårdens vinduer; de så andre effendier, pashaer og cadier, der kom for at indtage de forvistes pladser og som også snart blev forviste. De så hoveder, der blev sat på stænger og derefter fremstilledes for den høje port. Sådanne syn bragte dobbelt liv i deres samtaler. (Voltaire 1968: 137-8)

Det følgende er en sådan samtale om de intellektuelle, der snart drager til magten som dens rådgivere og snart forstødes fra den igen som usurpatører eller bare snakkehoveder.

Artiklen er *eksplorativ* og *dokumentarisk* snarere end egentlig teoretisk og filosofisk. Den er derfor også mere essayistisk end systematisk og mimer store dele af den litteratur, der behandles nedenfor, som også har den åbne refleksions snarere end den filosofiske traktats form. Artiklens afsnit er derfor kun *skitser til en rådgivnings teori* og små portrætter af intellektuelles forsøg på at blive magtens skjulte stemme, at blive den sagte hvisken bag den offentlige stemme. Der forsøges ingen samlende teoridannelse, da ærindet er at bringe emnet og materialet frem til skue og refleksion snarere

end at tilbyde en færdig form, indenfor hvilken de skal forstås. Der springes derfor også i tid og rum, ligesom der behandles både intellektuelle traktater, skuespil, politiske testamenter og faktiske begivenheder. De behandlede tekster og tænkere er både den politiske idéhistories velkendte – Platon, Machiavelli, Hobbes m.fl. – samt en række mindre kendte og ubeskrevne. Det er håbet, at behandlingen af de kanoniserede fremdrager et aspekt hos dem, der sjældent behandles, nemlig rådgivningen, mens det er lige så væsentligt, at der her gives stemme til en række vigtige intellektuelle og praktikere, der har arbejdet på og bag den politiske scene, men som (endnu) ikke har fundet plads i de fleste fremstillinger af Europas politiske idéhistorie.

I sin selvbiografi skriver den tidligere engelske premierminister Tony Blair, at en eller anden smart forsker burde skrive om vigtigheden af ”at styre kalenderen for en moderne premierminister eller præsident” (Blair 2010: 22). Vedkommende er en af magtens intime hjælpere og rådgivere, der sorterer i det vigtige og det uvigtige. En sådan fortælling forsøges ikke her. Den politiske rådgivnings idéhistorie er ikke skrevet (se dog Ferster 1996), og denne artikels mange nedslag skal demonstrere såvel behovet som materialet for en sådan.

Artiklen er drevet af to overordnede spørgsmål: For det første hvad der sker med magtens styring og repræsentation, når den fra renæssancen og frem i tiltagende grad afpersonaliseres og abstraktliggøres, og for det andet hvad den intellektuelles rolle er i forhold til magten under denne udvikling. Her observeres det, at idet magten går fra at være personcentreret til at blive systemisk, ændrer rådgivningslitteraturen sig fra at være moralske og personcentrerede fyrstespejle til at blive politisk teori, ligesom rådgiveren selv går fra at give personlige råd til, som f.eks. Thomas Hobbes, at give almene råd i form af generaliserbare maksimer for politik som sådan. Det ses, at den intellektuelle som rådgiver har tendens til at forsvinde eller miste betydning, idet magten bureaukratiseres. Artiklens emne befinder sig derfor tematisk imellem spørgsmålene om opkomsten af og formerne for politik, offentlighed og den intellektuelle samt deres indbyrdes relationer.

En lang række forskellige figurer har historisk set haft magtens øre: den kongelige konfessionarius, narren, kammertjeneren, elskerinden, yndlingen etc. (f.eks. blev Boris Jeltsins livvagt hans rådgiver og den, der bestemte adgangen til Ruslands præsident). Her koncentrerer vi os om dem, der tilstås adgang til magten på grund af deres overlegne viden og lærdom. Filosoffen eller den intellektuelle har altid betragtet og beskrevet magten

som kritiker, besynger og diagnostiker, men det er kun i den særlige rolle som rådgiver, som *magtens intime*, vi her betragter den intellektuelle.

I store dele af det tidsrum, artiklen behandler, er fagopdeling og embedspost af en ganske anden og mere flydende karakter, hvilket er en af pointerne. Det betyder også, at titler som filosof, politiker, jurist og lignende bruges om funktionen snarere end embedet. Det er en del af artiklens argumentation, at da disse begynder at blive embeder, ændres den intellektuelles relation til den politiske magt på helt afgørende vis. Den nutidige 'rådgiver' i form af kommunikationsrådgiver og spindoktor er ganske ulig de behandlede uddannet i politisk kommunikation. Rådgivning er her professionen, og adgangen til magten gives ikke på grund af overlegen viden, men praktisk kunnen – f.eks. er filminstruktører efter 11/9-2001 blevet hentet ind for at rådgive den amerikanske regering og militær om bl.a. antiterrorkrigens visuelle udtryk (se Der Derian 2001). Rådgiveren i sin klassiske form som den, der henter sin status og nytte uden for det politiske system, og som bringes ind uden at blive en fuldt integreret del af magten, forsvinder til fordel for den, der opdrages og formes inden for det politisk-administrative (og journalistiske) system selv. Det er, som artiklen vil fremdrage, et udtryk for den afpersonalisering og professionalisering af magtudøvelsen, der sætter sig igennem omkring midten af forrige årtusinde, og som har udvidet sig uophørligt siden da.

I

Der har altid eksisteret et særligt forhold mellem tyrannen og den intellektuelle. Som Platon skriver i sit syvende brev, der handler om hans fejlslagne forsøg på at rådgive tyranner: "hvis ellers nogensinde noget Menneske skulde forsøge paa at virkeliggøre sine Tanker om Love og Statsordning, saa burde jeg nu forsøge derpaa. For dersom jeg blot fik indvirket tilstrækkelig paa én, vilde jeg have udrettet alt godt." (Platon 1955: 171). At indvirke tilstrækkeligt på blot én er den intellektuelles version af politik. For Platon selv gik det ikke så godt. Hans første erfaring med politik var tyranni i form af 'de tredives styre' i Athen, der talte flere af Platons slægtninge. De søgte at hverve Platon, men han afslog, fordi han ifølge eget udsagn så, at deres politik ikke var at genskabe fortidens dyd og moralitet, men at herske med frygt. Han trak sig med afsky fra politik, da det efterfølgende demokratiske regime henrettede hans lærermester Sokrates for angiveligt at give ungdommen råd om at blive tyranner.

Platon afsværges således en politik, der er vulgær, egeninteresset og ude af stand til at leve op til filosofiens og retfærdighedens krav. Han installerer hermed ifølge Hannah Arendt et skisma mellem filosofi og politik, en filosofi, der er antipolitisk, i hjertet af den vestlige idéhistorie – og det er netop dette skisma eller mellemrum, som den intellektuelle træder ind i. Først med filosofiens afstandtagen fra politikken opstår paradoksalt nok den offentlige intellektuelle. ”Vores tradition for politisk tænkning”, siger Arendt, ”starter med filosofien, der vender sig væk fra politikken for dernæst at vende tilbage til den for at påtvinge de menneskelige anliggender sine standarder.” (Arendt 2006: 17).

Platon holder ikke sin afstand til politik. Han begiver sig ud i et nyt forsøg, da en af hans disciple, Dion, lokker ham til at komme til Syrakus på Sicilien ved at sige, at den nye regent, Dionysios den Yngre (eller Dionysios II), havde en filosofisk interesse og ønskede at regere retfærdigt. Diogenes Laertios fortæller, at Platon og Dionysios gerådede ud i en diskussion om tyranni. Platon sagde, at tyranni ikke er den bedste styreform, hvortil en vred Dionysios sagde: ”Dine ord er en gammel oldings”. Platon svarede: ”Dit sprog er tyrannens”, hvorpå han nær var blevet dræbt. Platon blev gjort til slave og solgt for siden at ende tilbage i Athen som en fri mand (Laertios u.å.). Ordvekslingen illustrerer, at tyrannen i virkeligheden kun ønsker sig en veltalende smigrer, og at den intellektuelle vil opdage, at tyrannen bare er optaget af egen magt og ikke af en filosofis realisering. Men fascinationen består, både tyrannens fascination af den intellektuelle – utallige er de despoter, der har udgivet ’lærde værker’: Stalin, Mao, Gadaffis grønne bog etc., ganske ligesom Dionysios udgav en filosofibog, der ifølge Platon var en dårlig udgave af hans tanker – og den intellektuelles fascination af tyrannen som virkeliggøreren, som den, der kan afslutte det politiske og skabe det skønne.

II

Det siges, at da Heidegger efter sin korte periode som nazi-rektor ved Freiburgs universitet vendte tilbage til lærergerningen, blev han mødt af en kollega, der spurgte: ”Tilbage fra Syrakus?” (Lilla 2001: 194). Det er den intellektuelles skæbne altid at vende tilbage fra Syrakus, og ofte i skam.

III

Jo mere personcentreret og koncentreret magten er, desto vigtigere bliver adgangen – og kontrollen med adgangen – til magthaveren. Derfor er spørgsmålet om rådgiveren – hvem der må give råd til magten, hvem der skal bestemme – et af de afgørende konstitutionelle spørgsmål i det før- og tidligt-moderne (med banaliserede effekter endnu i dag omkring spindoktorer og særlige rådgivere for ministre).

I Friedrich Schillers skuespil *Don Carlos, Kronprins af Spanien* fra 1787 stammer en stor del af skuespillets dynamik fra rummet og dets adgang. Hvem må komme hvor og gøre hvad? Forkammer, audienssal, private gemakker og hemmelige rum er alle struktureret efter, hvem der har adgang, og hvem der regulerer denne adgang. En audiens, en nøgle, en invitation – rummene er ikke bare tilgængelige, men skal åbnes. I skuespillets sidste del bringes markisen Posa ind til audiens hos kongen, der hos ham synes at høre alt det, som han ikke hører fra sine egentlige rådgivere og fortrolige. Her er en mand, der afslår de gaver og hædersbevisninger, hans andre undersætter higer efter. Derfor er han i kongens øjne troværdig og værdifuld. Han har tilsyneladende kun kongens bedste for øje. Kongen afslutter derfor audiensen med ordene: ”Marquis’en kan komme uanmeldt herefterdags”, hvilket chefen for livvagten, Lerma, der direkte regulerer adgangen til kongen, kommenterer over for kronprinsen med ordene: ”Det er ganske uhørt, prins, i al den tid jeg nu har tjent hos kongen” (Schiller 1998: 3. akt, scene 10, 10a).

Et andet litterært værk, Thomas Mores *Utopia* fra 1516, indledes med en dialog mellem More og fortælleren, Raphael Hythloday, hvor sidstnævnte ud over de kvaliteter, som den spanske konge så hos markisen – nemlig en mangel på personlige ambitioner – også har stor kunnen inden for græsk, latin og verdensforhold. Han tilskyndes derfor til at gøre sin pligt og agere som rådgiver for kongen. Han undslår sig dog, og her får vi så at sige den anden side af problematikken, nemlig en kritik af rådgivningens mulighed frem for det, vi skal se i det nedenstående, nemlig en diskussion af rådgivningens nødvendighed og former. More synes at bruge Hythlodays indvendinger til at fremstille et desto større modbillede til det Utopia, som anden bog beskriver, idet Hythloday fremstiller samtidens politik som korrupt og amoralsk uden mulighed for at blive påvirket af en mand drevet af ædle motiver. Hythloday afslår først ved at fremstille offentlig tjeneste som det ”at lægge sig selv i kongers lænker”, hvorimod han nu ”lever et liv i frihed styret af min egen vilje og lyst”. Konger deri-

mod får mere fornøjelse ud af ”krigslignende ting og ridderbedrifter”, og de ”bruger mere tid på at studere, hvordan de med rette eller urette kan udvide deres besiddelser, end hvordan de godt og fredeligt skal herske og regere det, de allerede har.” (More 1951: 19, 20).

Her har vi en tidlig-moderne udgave af den frie intellektuelle over for politikkenes besudling. Men hans samtalepartnere presser ham yderligere, idet han med sine kvalifikationer da må kunne gøre godt, hvor der ofte er meget ondt. ”Hvis”, siger han, ”jeg til en konge skulle foreslå nogle sunde råd, gøre mit bedste for at fjerne de ondartede kilder til synd og frækhed fra hans tanker, tror du da ikke, at jeg straks ville blive drevet væk eller gjort til grin?” (More 1951: 39-40).

Han illustrerer sin position med to eksempler på den gode rådgivnings umulighed: Hvis kongen og alle hans rådgivere (hver med deres motiv og forslag) enten vil udvide territoriet eller fylde kongens skattekiste på den ene eller anden måde, hvad rum og mulighed er der da for et råd, der siger: ’hold dig til, hvad du har og gør godt for dine undersåtter frem for dig selv?’ (More 1951: 40-47). Hythloday afviser derfor, at (humanistisk) filosofi, der ”er velkommen blandt venner i venskabelig samtale” skulle have plads eller nytte ”i kongers rådslagninger, hvor store emner debatteres og argumenteres med stor autoritet”. Hythlodays konklusion bliver derfor, at ”jeg skal i sandhed gøre ringe nytte i kongens råd. Enten må jeg sige det modsatte af de andre, og da er jeg til så godt som ingen gavn; eller også må jeg sige det samme, og [...] dermed hjælpe med til at fremme deres vanvid.” (More 1951: 49). Måske vi her skal se et ekko af Mores egne erfaringer som rådgiver og datidens version af statsminister (*lord chancellor*) for Henrik VIII, indtil kongen i 1535 lod ham henrette for ikke at ville sværge troskab til den nye religiøse orden med kongen som kirkens overhoved.

IV

’Rådgiverens problem’ forsvinder stille og roligt i takt med magtens afpersonalisering og abstraktliggørelse. Rådgiverens problem bliver nu i stedet i stigende grad til ’ministerens problem’ og senere endnu ’embedsmandens problem’, dvs. ikke længere et spørgsmål om den enkelte rådgivers dyd, men de fleres funktion.

Inden fyrstens omdannelse til premier- og statsminister og rådgiverens til ministeren og embedsmanden, dvs. inden magtens bureaukratisering i weberiansk forstand, har vi en righoldig litteratur, der beskæftiger sig med

magtens forkammer (fr. *antichambre*; sp. *camarilla*), dvs. ikke med magten selv, men med dens påvirkning. Ingen magt, end ikke den despotiske, er absolut eller total i egentlig forstand. Vi er alle afhængige af andre for at få ting til at ske – og for at få ting at vide. Spørgsmålet om magtens forkammer drejer sig om kontrollen med, hvad magten skal og kan vide, og derfor også om, hvad magten kan og vil gøre. Rådgiverens problem går derfor til hjertet af magtens spørgsmål. Uden gode råd ingen fortsat magt, så hvordan sikrer magthaveren sig rådgivere, der er ærlige og kloge, dvs. som ikke anvender deres klogt til at bedrage magthaveren? Magtens behov for rådgivning risikerer altid at skabe den paradigmatiske farlige figur, *éminence grise*, den grå eminence (f.eks. Karl Rove som George W. Bushs hjerne), som anvender sin overlegne forstand til at dirigere den nominelle magthaver til sine egne formål. Forholdet mellem rådgivningens nødvendighed og fare er det 'rådgiverens problem', som den politisk-filosofiske litteratur forsøger at besvare, og som skønlitteraturen og teaterkunsten ofte har afbildet.

Fordi så meget i tidlig- og førmoderne tid afhang af magthaverens dyd og person, var spørgsmålet om opdragelse altafgørende. Den gode fyrste kan gøre lige så meget godt, som den onde kan gøre skade. Der findes derfor utallige opdragelsesskrifter og fyrstespejle dedikeret til at sikre den gode fyrste. Et væsentligt element heri er spørgsmålet om, hvem den unge tronarving skal omgive sig med af ammer, venner, fortrolige, lærere og rådgivere. Sidstnævnte diskuteres ofte under den overskrift, som Erasmus af Rotterdam gav i kapitel 2 af sin *Opdragelse af en kristen prins*, nemlig: Prinsen må undgå smigrere. Den unge prins er prissgivet en række 'rådgivere', som Erasmus oplister som royale konfessionarier, digtere og retorikere, magikere, sandsigere, astrologer og – farligst af alle – dem, der kan tale "under dække af ægte samtykke og med vidunderlige kunstgreb" (Erasmus 1516: kap. 2). Smigrere er falske rådgivere, der taler til det ambitiøse og utøjlelige i den mægtige. Derfor siger Erasmus også: "Hvis man skal veje forbrydelser med hensyn til deres afstraffelse, da gør en ond-sindet smigrer, der korrupperer og skævvrider en prins' tidlige år med tyranniske idéer, større skade end en, der plyndrer statskassen." (Erasmus 1516: kap. 2).

Erasmus' skrift er et klassisk eksempel på et moralsk fyrstespejl, der hævder et sammenfald mellem den moralsk gode og den politisk nyttige handling, hvor såvel opdragelse som politisk handling og rådgivning handler om at bringe det jordiske i harmonisk overensstemmelse med det

guddommelige. Det er også tilfældet i den franske biskop og hofpræst for kong Ludvig XIV, Jacques-Benigne Bossuets *Politik udledt fra selve bibelens ord*, udgivet posthumt i 1709. Kapitlerne om rådgivning består af en række bibel-citater, hvorudfra der generaliseres om rådgivningens funktion, rådgiverens natur og fyrstens kvaliteter (Bossuet 1999: 357-389). Selvom Bossuet tjente tæt på magten og i 1690 blev privatlærer for kronprinsen (se også afsnit IX), så er hans traktat et eksempel på en fortælle-måde og analyse-horisont, der allerede på hans tid for længst var blevet overhalet af andre, mere rendyrkede politiske former.

Denne form for rådgivningslitteratur anerkender nemlig ikke den skelnen mellem moral og politik, som Machiavelli og andre blev berømte og berygtede for i den forskydning af genren, der siger, at moral og politik tilhører væsensforskellige registre, og at hverken moral eller religion har dominans eller sanktionsret over politikken. En stor del af rådgivningslitteraturen har denne religiøse forudsætning, at fyrstens offentlige handling kun skal tjene herrens lovprisning, og at der ikke i egentlig forstand kan være nogen modstrid imellem det rigtige og det nyttige. Derfor skal teksterne bare sandsynliggøre og gentage denne pointe i det uendelige som en slags messen. Fra renæssancen og frem løsriver politikken sig gradvist fra religionens og moralens tjeneste, og derfor skifter rådgivningslitteraturen også. Rådgiveren skal nu have en bredere lærdom, teologisk kunnen forsvinder fra listen over ønskværdige egenskaber, og fyrstens *interesse*, snarere end herrens lovprisning, og fyrstens frelse opskrives som omdrejningspunktet for den gode rådgivning.

V

Store værker i den politiske idéhistorie er skrevet som kommissorier fra magten eller i det mindste i dens tjeneste. Det gælder f.eks. den humanistiske jurist Claude de Seyssel. I 1499 blev han rådgiver for Ludvig XII af Frankrig og forfattede en række hyldestværker til kongen. I 1515 skrev han *Det store franske monarki*, der blev udgivet få år efter. Værkets formål var at støtte det franske arvemonarki og var bestilt af den daværende franske konge, der belønnede Seyssel ved at gøre ham til ærkebiskop af Torino. Seyssel identificerer i anden del (kap. 1-9) rådgivning som helt afgørende ”for bevarelsen og udvidelsen af dette kongedømme” (Seyssel 1981: 71). Han skriver, at ”det må gøres helt klart, at der er én fundamental nødvendighed, der overstiger alle de andre i ethvert monarkisk regime. Det er, at

monarken ikke gør noget af uordentlig eller pludselig indskydelse, men tværtom i alle sine handlinger, og særligt dem, der angår staten, bruger rådgivning, som alle de klogeste konger i verden har gjort i vigtige sager.” (Seyssel 1981: 71-72).

Fra Moses og fremefter har alle regenter benyttet sig af rådgivere, da ”ingen mand og ej heller en lille gruppe mænd, hvor dygtige de end er, kan forstå og håndtere alle så stort et monarkis anliggender.” Desværre er det sådan, at i ”store forsamlinger er vise, erfarne og klartseende mænd altid et mindretal” (Seyssel 1981: 72), og der er også ofte hemmelige sager, der skal diskuteres, som ville blive offentlige, hvis fremlagt i store forsamlinger. For at forene disse to forhold foreslår Seyssel tre råd (angiveligt inspireret af Jesus’ eksempel), der består af ’det generelle råd’, hvor ”kongen skal kommunikere kongedømmets store og generelle sager til et stort råd udgjort af gode og agtværdige personer fra forskellige stænder”, og som kun skal mødes, ”når noget ganske ekstraordinært sker med stor konsekvens for hele kongedømmet” (Seyssel 1981: 73-74); ’det ordinære råd’, der skal ”sidde hver dag, når anliggenderne er store og presserende, såsom i krigstid eller i det mindste tre dage om ugen [...] for i et stort monarki vil nye sager, der kræver konsultation, hele tiden dukke op”. Dette råd skal udgøres af 10-12 ”vise og erfarne mænd og særligt af dem, der er ivrige efter at tjene kongens og kongedømmets offentlige vel. I valget af dem bør der ikke skeles til ædel byrd, stilling eller hædersbetegnelse, men kun til dyd, erfaring og klogskab” (Seyssel 1981: 74-75); og endelig ’det hemmelige råd’ bestående af 3-4 af dem, som ”kongen mener klogest, mest erfarne og mest loyale overfor ham, med hvem han kan kommunikere om aktuelle anliggender, før de fremlægges for det ordinære råd.” (Seyssel 1981: 76-77).

Dette tredelte konstitutionelle arrangement skal sikre kongen god rådgivning og samtidig give ham mulighed for ikke at blive bundet af deres råd. Tredelingen afspejler også det forhold, at der i sidste ende ikke er nogen garanti for gode, uselviske råd. Hvad dette konstitutionelle arrangement skal dække over, er, at kongen er afhængig af noget usynligt og uhåndgribeligt: sine nærmestes dyd og karakter. Det er det personcentrerede styres vigtigste defekt. Selv med et sådant tredelt arrangement af kvalifikationer og kompetencer må kongen i sidste ende forlade sig på, at hans rådgivere vil ham det godt. Derfor handler næste kapitel hos Seyssel om kongens behandling af sine vigtigste tjenere eller rådgivere. Også kongen viser sig at være afhængig af sine rådgiveres gunst og accept. Seyssel frem-

drager en række handlingsanvisninger, der alle drejer sig om, hvordan man sikrer sig sine nærmeste fortrolige, hvordan man undgår at fornærme eller forstøde dem. Alt dette handler om én ting: hvordan man sikrer sig, at man får de råd, der kan garantere ens egen og ens riges eksistens, ”for hvis det er velreguleret og opretholdt, da kan en stat med så magtfuld en konge ikke trues, og ej heller kan noget så ugunstigt ske for ham, at han ikke hurtigt kan finde et middel imod det.” (Seyssel 1981: 80-81; se også Lipsius 1970: bog 3; Naudé 2006: kap. 5).

VI

Niccoló Machiavelli er formodentlig den mest paradigmatiske og enigmatiske af magtens rådgivere. Hans *Fyrsten* står som symbolet på, hvad der hviskes om i magtens inderste kammer. For Rousseau var Machiavellis bedrift at afsløre magtens sande mekanismer for folket (Rousseau 1987: bog 3, kap. 6). For utallige andre har hans skandale været at gøre politik til krig og amoral til recept. Hvad han end ønskede med sit værk, da er det blevet læst som en manual i det politiske (og i dag også ledelsesmæssige) håndværk, og hans aktive liv var også dedikeret til rollen som magtens rådgiver.

I kapitel 22 af *Fyrsten* rådgiver Machiavelli fyrsten om rådgivere, om deres nytte som ydre symboler på, hvem fyrsten selv er; om vigtigheden af kun at vælge rådgivere, der har fyrsten og ikke sig selv som sin første interesse, og om, hvordan rådgiverens ærlighed bevares ved at ”tænke på ham, ære ham, gøre ham rig, forpligte ham over for sig, delagtiggøre ham i æresbevisninger og hverv, for at han kan se, at han ikke kan være uden ham”. Hvad det viser, er, at Machiavelli anerkender fyrstens afhængighed af rådgivere, men at disse altid er prekære støtter, idet samarbejdet altid kan vende til rivalisering ”til skade enten for den ene eller for den anden.” Det efterfølgende kapitel handler derfor om at gøre sig immun over for dårlig rådgivning ved at undgå smigrere, idet alle, og måske særligt fyrsten, ”finder et sådant behag i deres egne forhold og bedrager heri sig selv på en sådan måde, at de med vanskelighed kan forsvare sig mod denne pest”. Derfor skal fyrsten reservere frispog og rådgivning til nogle ”vise mænd og kun dem skal han give frihed til at fortælle ham sandheden, og alene om de ting, han spørger om, og ikke om andet. Men han bør spørge dem om enhver ting og lytte til deres meninger; og derpå selv træffe beslutningen” (Machiavelli 2004a: kap. 22 & 23).

Hvor Machiavelli i *Fyrsten* diskuterer fyrstens brug af rådgivere, har han i *Droftelser* en diskussion om rådgiverens udsatte rolle, idet ”alt det dårlige, som følger af et sådant råd, [falder] tilbage på rådgiveren. Er resultatet godt, bliver han ganske vist rost, men belønningen står lang fra i forhold til den skade, han risikerer at lide [...] Man læser ofte om borgere, der har opfordret til et bestemt forehavende og er blevet sendt i landflygtighed, når udfaldet har været ulykkeligt.” (Machiavelli 2004b: § 418). Men man kan heller ikke undlade at give råd, da man da risikerer at blive mistænkt for forræderi eller lignende:

Det er altså en fuldstændig given ting, at de, som er rådgivere i en republik og i et fyrstendømme, befinder sig i følgende ubekvem situation: hvis de ikke uden frygt råder til det, som synes dem gavnligt for republikken eller fyrsten, svigter de deres embede, og hvis de råder til det, risikerer de liv og stilling, for mennesker er alle blinde derved, at de bedømmer et råd til at være godt eller dårligt efter det resultat, det fører til. Når jeg overvejer, hvordan man kan undgå både skammen og faren, ser jeg ingen anden udvej end at gå frem med mådehold og ikke tale varmt for nogen sag, som var den ens egen, at fremsige sin mening uden nogen lidenskab og forsvare den klogt og uden at forivre sig. Således at hvis republikken eller fyrsten følger din mening, så gør de det af egen fri vilje og uden at have den opfattelse, at det er dig, der ved at trænge på har fået dem til at gøre det. (Machiavelli 2004b: § 419)

Machiavelli havde tjent sin hjemby Firenze som soldat, diplomat og som leder af det andet kansleri og sekretær for De Tis Råd fra 1498-1512, men da Medicierne tog magten blev han mistænkt for kupforsøg, fængslet og tortureret. Han fik dog senere nogle mindre opgaver af Medicierne, kun for at se sig endegyldigt udstødt af magten, da Medicierne i 1527 blev forðrevet, og republikken blev genoprettet.

I bogen *Fortune is a River* fremdrager Roger D. Masters et samarbejde mellem Machiavelli og Leonardo da Vinci om en omdirigering af Arno-floden for at afskære Firenzes ærkefjende Pisa fra vandet og sikre Firenze en maritim position. Leonardo Da Vinci levede bl.a. som militær rådgiver for diverse byer og fyrster, og i starten af 1480'erne arbejder han for herskeren af Milano, Ludovico Sforza, til hvem han skrev et brev for at ”forklare mig selv for Deres Excellence og vise mine hemmeligheder”, dvs. hans militær- og ingeniørtekniske kunnen. Han forsikrer Sforza, at hans hjælp ”vil ske uden ulempe for andre”, hvormed han mener, at han ikke vil erstatte andre i hoffet, men tjene som personlig rådgiver for herskeren

selv (citeret efter Masters 1998: 37). Både Machiavelli og da Vinci lærte, at positionen som rådgiver for magten er lige så lunefuld og udsat som magten selv.

VII

I 1528 udgiver den italienske adelsmand Baldesar Castiglione sin berømte *Hofmandens bog*, der bliver en manual i civiliseret opførsel og en inspiration for gentleman-idealet. Scenen for bogen er en række samtaler mellem hof-folk ved paladset i Urbino om, hvad der kendetegner den perfekte hofmand. En af hofmandens kvaliteter er at kunne ”skubbe eller assistere prinsen til det gode og at afskrække ham fra det dårlige”. Så selv om hofmanden næppe er nogen filosof eller intellektuel, er hans opgave den filosofiske at kunne oplyse om forskellen mellem det gode og det onde samt at ”trække fyrsten væk fra ethvert ondt påfund og føre ham ind på dydens sti.” (Castiglione 1980: 51). Hofmandens opgave er at fremvise de gode og dårlige konsekvenser af forskellige handlinger og derved bringe fyrsten i harmoni med det moralske. Den forkerte form for rådgivning, smiger, fører til uvidenhed og indbildskhed hos en fyrste, således at de ”dernæst ikke tillader råd eller andres mening; og da de tror, at det at regere er en let ting, og at det at lykkes hverken kræver kunnen eller træning, men kun magt, da vender de alle deres tanker imod at beholde den magt, de har, idet de tror, at sand lykke findes i at være i stand til at gøre lige præcis, hvad der passer en.” (Castiglione 1980: 52).

Vi ser, at hofmandens rolle er at hindre magtens egenbevægelse imod illusionen eller ambitionen om onnipotens. Castiglione forholder sig ikke til hofmandens prekære situation eller opgave, hvis og når fyrsten først tror sig almægtig. Tværtimod siger han, at netop fordi ”nutidens fyrster er så korrumperede af onde vaner, uvidenhed og indbildskhed, og da det er så svært at gøre dem bekendt med sandheden og lokke dem til dyd, eftersom folk søger at vinde deres nåde med løgne og smiger og andre forkastelige metoder, så vil hofmanden på grund af [sine] noble egenskaber let kunne vinde fyrstens gode vilje” og føre ham mod dyden (Castiglione: 1980: 54). Det er altså hofmandens – og i videre forstand rådgiverens – dyd og ikke fyrstens, der sikrer den rette moralske adfærd. Problemet med den afvisende fyrste ’løses’ ved at opskrive hofmanden til det punkt, hvor bare hans tilstedeværelse selv over for den depraverede fyrste får hans øre til at blive lyttende og hans hjerte til at blive åbent. Denne flovhed i for-

klaringen illustrerer det ovenfor omtalte problem, at det personcentrerede system baserer sig på en forudsætning, den ikke kan regne med.

VIII

Francis Bacon var filosof og videnskabsmand. Men han var også rådgiver og minister for den engelske Kong James I. I hans *Essays* fra 1625, der har undertitlen *Counsels, Civil and Moral*, er der et om rådgivning, som indledes med: ”Den største tillid mellem mennesker er tilliden i rådgivning”, fordi den, der søger rådgivning, lægger sit hele liv i rådgiverens hænder (Bacon 1996: 379). Bacon søger straks derefter at afvise formodninger om, at der er noget svagt eller degraderende i at forlade sig på andres råd, idet selv Gud har givet sin egen søn tilnavnet ’rådgiveren’. Rådgivning er tværtimod stabilitet: ”Hvis de ikke kastes op mod rådgivningens argumenter, da vil de blive kastet ud i tilfældighedernes hav og være lige så fuld af ustadighed [...] som en fuld mands vaklen.” (Bacon 1996: 379-380).

Der er dog nogle ulemper ved rådgivning, hvoraf Bacon fremhæver tre. For det første kan der afsløres ting, der burde forblive hemmelige. Men dette kan afhjælpes, idet kongen ikke ”er forpligtet til at kommunikere alle anliggender med alle sine rådgivere, men kan udplukke og udvælge” (Bacon 1996: 380), og kongen kan også benytte sig af en vis strategisk hemmeligholdelse af sine intentioner. For det andet kunne rådgivning mindske kongens autoritet, men igen afviser Bacon, idet ”kongens majestæt snarere ophøjes end formindskes, når de modtager råd” (Bacon 1996: 381). For det tredje har vi den stadigt gentagede bekymring for upålidelige rådgivere. Det er sigende, at Bacon ikke afviser denne ulempe, men tværtimod tenderer en forskydning af spørgsmålet fra kongen til rådgiveren og fremlægger, hvordan rådgiveren bør være, og hvilke kvaliteter i en rådgiver, som kongen bør se efter: ”Når en konge præsiderer over en rådgivning, lad ham da være påpasselig med, hvor meget han fremviser sin holdning i det, han siger. For ellers vil rådgiverne lamslå ham og give ham en narresut frem for frie råd.” (Bacon 1996: 382).

IX

Et paradigmatiske eksempel på magtens rådgiver er kardinal Richelieu, der blev biskop i 1608, statssekretær i 1616, kardinal i 1622 og den franske konges førsteminister i 1624, hvilket han forblev til sin død i 1642. Ri-

cheliu er også modellen for mange forestillinger om den grå eminence velkendt fra utallige udgaver af *De tre musketerer*, hvor han fremstilles som ondskabsfuld, manipulatorisk og ude på at overtage magten fra kongen.

Richelieu arbejdede utrætteligt for at knuse alle magtcentre såsom aristokratiet og religiøse sekter, særligt huguenotterne, der kunne være en trussel imod statsmagten. I slutningen af sit liv skrev han et politisk testamente (først samlet og udgivet efter hans død), der skulle tjene som instruktion eller rådgivning hinsides graven. Testamentet er interessant i sig selv, men det kan også læses som en fremstilling af magtens omkostninger. Richelieu fremstår venneløs, ensom, mistroisk og angst for enhver udvikling, der i sig bærer muligheden for hans eget fald og politiske kollaps. Som vi allerede har set i litteraturen, er også Richelieu optaget af, hvorledes kongen skal forholde sig til råd og rådgivere. Kongen skal ikke bare undlade at tale dårligt om nogen. Han skal også ”lukke ørene for sladder og falsk information og skal forfølge og endda forvise deres ophavsmænd som de mest farlige plager, da de ofte er i stand til at forgifte fyrsters hjerter såvel som tanker hos alle dem, de kommer i nærheden af.” Kongen og hoffet er derfor i konstant fare fra alle dem, ”der har fri adgang til kongens øre uden at fortjene det” (Richelieu 1961: 43).

Igen ser vi, hvorledes adgangen til kongen skal reguleres og begrænses. Testamentets kapitel 8 omhandler de kongelige rådgiveres kvalifikationer, hvor vi ser det, der allerede ligner en konsensus for kongemagtens rådgivning, nemlig at kongen bør have rådgivere frem for at forlade sig på sin egen forstand i alle sager. Richelieu siger endda, at ”den værste regering er den, der ikke har anden ledende kraft end en inkompetent og indbildsk konge, der ignorerer sine rådgivere” (Richelieu 1961: 57). De ønskede kvalifikationer er også de nu velkendte. Rådgivere behøver kun ”godhed og fasthed i deres sind, stabil dømmekraft (den sande kilde til visdom), et passende kendskab til litteratur, en generel viden om historie og organiseringen af de eksisterende stater rundt omkring i verden, særligt deres hjemlands” samt endelig ”redelighed og mod” nok til at have ”en dristighed ærlig nok til at fortælle konger, hvad der er nyttigt for dem, selv hvis en sådan information ikke altid passer dem” (Richelieu 1961: 58, 60). Disse ord om rådgiverens kvalifikationer er selv rådgivning, nemlig til kongen, der var Ludvig XIII, som dog ikke fik megen nytte af rådene, da han døde året efter Richelieu og blev afløst af Ludvig XIV i 1643, der kan siges at gentage Richelieu i både sit enevældige politiske virke og i ønsket om at rådgive efter sin død, nemlig i hans *Erindringer til instruktion af kronprinsen*, der er skrevet engang

efter 1670 og omhandler årene fra 1661-1668.

Kongens erindringer illustrerer glimrende den fremvoksende statsliggørelse, der i første omgang tager form af en kongeliggørelse af magten. Kongen bliver administrator. Han bliver centrum for viden og beslutninger om riget. Det er ikke kun symbolsk repræsentation af magten, men også administrativ dominans, der strømmer ud fra kongepaladset. Magten er ved at gøre sig gældende. Her opstår embedsmanden som konge- og senere statsudpeget frem for aristokraten som autonom og ofte oppositionel i forhold til kongemagten (Bourdieu 2010, se også Weber 2003: kap. 14). Vigtigere her er det, at der med denne øgede aktivitet også kommer ”en trængsel af mennesker, der vil presse sig omkring dig, hver med sin plan” og det vil derfor være svært ”at opnå ærlig rådgivning fra dem” (Louis XIV 1970: 22, se også 37, 228, 254-256).

Ingen af dem kan forventes kun at have kongens eller statens vel for øje. Magtudøvelsens stadige udvidelse i bredde og dybde samt kongens personlige indblanding i dens mikrostrategier synes bare at fordoble rådgivningens problem. I stadig mindre grad handler rådgivningens problem nu om at sikre sig imod at blive omstyrtet, men om at regere vel. Her er en afgørende ændring, der ligger latent i mange af teksterne, men som først bliver tydelig gennem en samlæsning af dem med en statsgenealogisk fremstilling. Magtspørgsmålet og derfor også rådgivningens problem singulariseres fra at have været delt mellem magtbesiddelsens farer og magtudøvelsens udfordringer til nu i stigende grad at tage magtbesiddelsen for givet og koncentrere sig udelukkende eller primært om, hvordan magten skal udøves. Machiavellis reduktion af politik til magtbesiddelse fortøner sig stadig mere, efterhånden som magten begynder at antage territorialstatens form i den samme bevægelse, der konsoliderer magtens besiddelse og udøvelse, samtidig med at andre subnationale (stænder, ridderordner, fribyer) og supranationale (pavemagten, imperier) magtcentre afvikles eller underlægges statsmagten (Sassen 2006: kap. 2).

X

I Thomas Hobbes' *Leviathan* fra 1651 er der et kapitel om rådgivere (del 2, kap. 25), der yderst interessant begynder med at eksplicitere forskellen på befaling (*command*) og råd (*counsel*). Disse defineres som væsensforskellige, og det interessante er jo netop behovet for den definitoriske forskel. Suverænen befalingsmagt må ikke betvivles, fordi han modtager råd. Rådet må

ikke forveksles med befalingen. Kapitlet fortsætter med at diskutere, hvad rådgiverens kvalifikationer, pligt og natur skal være, samt hvordan suverænen skal forholde sig til sine rådgivere. Rådgiverne tjener som suverænen "hukommelse og mentale diskurs" (Hobbes 1968: 306), og det er derfor væsentligt at kunne skelne mellem egnede og uegnede rådgivere. Kravene til den gode rådgiver er, at vedkommende har samme hensigter og interesser som suverænen; at han taler klart, tydeligt og ulidenskabeligt; at "han ikke bare er lærd [i de relevante sager], men også har tænkt og reflekteret meget over disse sager; og endelig at vedkommende er "bekendt med efterretninger og breve [fra andre stater] og med alle fortegnelser over traktater og andre statslige transaktioner med dem" (Hobbes 1968: 307-308). Det er altså kun de, der allerede er lukket ind i magtens forkammer og arkiv, der kan tjene som rådgivere: "De, der ikke indkaldes til rådslagning, kan ikke have gode råd." (Hobbes 1968: 308). Kapitlet slutter af med at angive suverænen forhold til sine rådgivere, og det vigtige her er som allerede nævnt at afklare, hvorledes suverænen skal forholde sig til sine rådgivere, således at de forbliver rent rådgivende og ikke usurperer befalingen.

Indeholdt i Hobbes' værk er en række væsentlige skridt i afpersonaliseringen og abstraktliggørelsen af magten, hvoraf vi her bare kan registrere, at magtens formål almengøres; almengøres i betydningen af generelle regler, men også at almenvellet snarere end fyrstevældet bliver politikens og dermed rådgivningens formål. Det er en refleksion af dette, der bliver den altovervejende bevægelse i perioden efter Hobbes, nemlig at professionelle overtager magtmaskineriet. Embedsmænd, jurister og ikke mindst økonomer og deres syn på den gode, rationelle beslutning omformer staten, dens repræsentation og dens funktionalitet. Hermed begynder tilbagetrækningen af den eksterne politiske rådgiver i form af den alment uddannede intellektuelle som essentiel for magtens udøvelse og fremvisning. Idet magten bliver systemisk og administrativ, lukker den sig også for rådgivning udefra. Den begynder at generere sit eget sprog, statistik, lovgivning m.m., den får sin egen videnskab, politologien, og den får sine egne praktikere, embedsmænd og senere politikere. Rådgiveren flytter i en vis forstand over til politikeren, der er den personcentriske rest i det bureaukratiske og siden demokratiske system.

XI

Den politiske rådgiver har en vis tendens til at være afhængig af et identificerbart, personligt magtcentrum og findes derfor mest prominent – som den, der kommer udefra og drages ind i magtens inderkreds – i absolutistiske styre samt i såvel antikke som moderne diktaturer.

Carl Schmitt kaldes ofte det tyvende århundredes Machiavelli eller Hobbes, og han yndede selv at betragte sig som Machiavellis lidelsesfælle, som rådgiveren og diagnostikeren, der brutalt og uden egen skyld blev forvist fra det politiske. Efter nazismens fald fik han undervisningsforbud og kaldte sit 'eksil' i Plettenberg for San Casciano efter det landsted, hvor Machiavelli tilbragte sine sidste år udstødt fra Firenzes politik. Hans rolle under nazismen er velbeskrevet og dog omdiskuteret, ganske som Heideggers. Schmitt forsøgte sig både før og under nazismen som magtens rådgiver, men oplevede at blive slugt af Leviathan for bare at blive spyttet ud igen (Thorup 2005). Magten viste sig at have et rent utilitaristisk syn på hans rådgivning. Når hans råd og autoritet var til gavn, smilede magten til ham med fine titler og æresbevisninger. Når der ikke længere var brug for ham, blev han skubbet ud i kulden. Magten selv var upåvirket af råd.

Under et forhør efter krigen sagde han om tiden, hvor nazistyrer begrundstigede ham: "Jeg følte mig på det tidspunkt overlegen. Jeg ønskede at give nationalsocialismen min egen betydning" (Schmitt & Kempner 1987: 107). Som Heidegger lod han sig forføre af sin egen intellektuelle overlegenhed til at tro, at rådgiveren kunne blive den egentlige magt. I forbindelse med forhørene udarbejdede han en række skriftlige svar, der skulle fritage ham for al skyld, herunder en kort teoretiseren over 'Det generelle problem om adgang til magthaveren', herunder særligt spørgsmålet om adgang til Hitler. Nazistyrer var kendetegnet ved en ekstrem magtkoncentration hos Hitler personligt og derfor blev "spørgsmålet om adgang til ham det vigtigste indenrigspolitiske problem i det tyske rige." (Schmitt & Kempner 1987: 118).

Disse refleksioner udgiver han i 1958 under titlen "Adgang til magthaveren – et centralt forfatningsretsligt problem". Fire år tidligere har han skrevet en dialog til radioen om samme emne, hvori han fremhæver den "indre dialektik mellem magt og magtesløshed, som enhver menneskelig magthaver befinder sig i [...] Selv den mest absolutte fyrste har behov for oplysninger og information og er afhængig af sine rådgivere." (Schmitt 1994: 17). Der udvikler sig derfor altid en fordobling af magtens rum: "For hvert af den direkte magts rum udvikler der sig et forkammer af indirekte

indflydelse og magt, en adgang til øret, en korridor til magthaverens sjæl.” (Schmitt 1994: 18). Forfatningsteorien knokler med spørgsmålet, søger at rationalisere og bestemme, måske endda udrydde dette forkammer, men ”intet raserianfald imod et camarilla eller antichambre kan restløst besejre det. Forkammeret selv kan man aldrig omgå.” (Schmitt 1994: 18-19).

XII

Stærkt inspireret af Schmitt og selv beskyldt for at være en ny ond magts hemmelige rådgiver er Leo Strauss. Hans læsning af de filosofiske klassikere benyttede sig ofte af en esoterisk metode, hvor han søgte at fremdrage den lære af filosofien, som hemmeligt var skrevet ind i teksterne for at undgå forfølgelse, som kun kan forstås af de indviede (og Strauss), og som enhver sand filosofi må udtrykke sig i, da masserne aldrig vil kunne forstå eller acceptere en sand eller egentlig filosofisk lære. Løgn, forstillelse, tildækning er derfor ifølge Strauss nødvendige midler i filosofisk tænkning og politisk praksis. Denne esoteriske elitisme, samt det forhold at en lang række af nutidens amerikanske neokonservative omkring den tidligere amerikanske præsident, George W. Bush, var elever af Strauss, har gjort, at han i den amerikanske offentlighed ofte præsenteres som den skjulte inspiration bag neokonservatismen og dermed bag Bushs præsidentembede.

Dette forhold er interessant nok i sig selv som eksempel på optaget af, hvem der hvisker i magts øre, men mere interessant er Strauss' lille bog om tyranni, der er en læsning af Xenophons *Hiero, eller Tyranniet*. Stykket er en dialog mellem tyrannen Hiero og poeten eller vismanden Simonides, der samtaler om, hvorvidt en tyrann lever bedre eller værre end andre mennesker. Vi skal her hverken genfortælle stykket eller Strauss' udlægning deraf, men bare bemærke det særlige forhold mellem vismanden og tyrannen. Simonides påstår indledningsvis, at Hiero kan fortælle ham noget, som han ikke selv kan vide, nemlig hvordan det er at være tyrann. Hiero indlader sig på det grundlag i en samtale med Simonides, men tydeligvis usikker på, hvad vismandens egentlige motiv er, for som Strauss siger: ”Tyrannen frygter vismanden, fordi han måske vil prøve at omstyrte tyrannen; ikke for at genskabe et ikke-tyrannisk styre, men for selv at blive tyrann eller fordi han vil rådgive en elev eller ven om, hvordan han skal blive tyrann ved at omstyrte den regerende tyrann.” (Strauss 1963: 43). Den, der kan give tyrannen råd, kan også selv blive tyrann. Og hvad kan tyrannen vide, som vismanden ikke ved, andet end hvordan man er en tyrann?

XIII

Strauss' tekst om tyranni blev besvaret af filosofen Alexandre Kojève, der selv arbejdede i den franske statsadministration, hvor han var med til at planlægge det europæiske fællesmarked. I en artikel om tyranni og visdom skriver Kojève, at filosoffer, fordi de vil have tid til filosofi, generelt har fravalgt "at tage statsmagten i deres besiddelse og stillet sig tilfreds med at vie en lille del af den tid, de tager fra filosofi, til de *råd*, som de (mundtligt eller skriftligt) giver deres samtids herskere." (Kojève 1963: 174). Desværre viser det sig, at denne halvhjertede involvering i politik, ikke giver noget resultat, særligt da statsmænd sjældent har lyst til at følge filosofens utopiske, radikale eller rene program, der støder imod befolkningens umiddelbare interesser og ønsker. Filosofens deltagelse i politik kræver på den anden side så meget af den tid, som filosofen ønsker at bruge til andre ting, at tyrannen er deres bedste bud. "Hvis [filosoffen] ønsker at lykkes *hurtigt*, da bliver han nødt til at henvende sig til tyrannen frem for til den demokratiske leder. Faktisk har filosoffer, der ønskede at *handle* i deres politiske samtid, altid været draget af tyranniet." (Kojève 1963: 175).

Man kan, fremhæver Kojève som kritik af Strauss (og Platon?), ikke forestille sig, at filosofen kan blive statsmand, da vedkommende så måtte afsværge filosofien. Også her er der derfor en tyrannisk fristelse, nemlig tyranniet som den hurtige afvikling af politik og den lette affejning af de besværlige massers modstand. Den politisk handlende filosof vil ikke være tålmodig, for "hvordan kan han hurtigt gennemføre sit reformprogram (der med nødvendighed er radikalt og i opposition til almindeligt accepterede idéer) uden at benytte de politiske procedurer, der altid er blevet besværet med navnet 'tyranni'?" (Kojève 1963: 175).

XIV

Idet den politiske magt bureaukratiseres, forsvinder rådgivningslitteraturen til fordel for politividenskabs- og kameralismetraktater, dvs. manualer i politisk-administrativ styring og instrukser i korrekt embedsmandsvirke (Thorup 2010: kap. 3). Kvalifikationskriterierne går fra at være moralske dyder og personlige egenskaber til i stadig stigende grad at blive ren fagmæssig kunnen. Den weberianske bureaukrat erhverver sit embede gennem "indgående faglig skoling" og på baggrund af fagmæssige kvalifikationer:

Herskeren i de ældre samfundsordener lod sig bevæge af personlig deltagelse, gunst, nåde og taknemmelighed. I stedet for dette kræver netop den moderne kultur, i takt med sin stigende kompleksitet og specialisering, at det ydre apparat som understøtter den, præges af menneskeligt uengagerede og derfor strengt 'saglige' *fagfolk*. (Weber 2003, II: 83)

Den faglige embedsmand tillader fremkomsten af den moderne intellektuelle. Den intellektuelle har aldrig i nogen nævneværdig forstand eksisteret uafhængigt af den magt, der har været den intellektuelles patron, beskytter, forfølger og censor, men idet magten bliver territorial og administrativ eksternaliseres den intellektuelle i den form, vi kender i dag som en professionel, ofte universitets-intellektuel, der opererer med delvis autonomi fra staten, og hvis udkomme ikke er direkte afhængigt af personlige tjenester for magten. Den universitets-intellektuelle er 'sandskhedens' pendant til styringens bureaukrat, nemlig en profession defineret bl.a. ved dens relation og relative afstand til staten.

I den historisk lange bevægelse, hvor kroningsceremonier, hyldestigte og paladsarkitektur mister betydning som magtens repræsentation til fordel for tal og statistik, bliver embedsmanden til den monopolhavende professions-rådgiver (Møller 2008). Hermed frigøres den intellektuelle i en vis forstand til at forfølge andre spørgsmål, som ikke er direkte relevante for en politisk nyttekalkule. Med opkomsten af politisk videnskab, administrativ bureaukratisme, borgerlig offentlighed og autonome universiteter tenderer den politiske rådgiver, som vedkommende er blevet fremstillet her, at forsvinde. Den intellektuelles relation til magten ændrer derfor karakter. Den bliver vel næppe mindre dragende, ambitionen for mange er stadig at realisere filosofien, men dens indgangspunkter bliver færre for den ikke-professionelle politiker eller embedsmand. I en slags svar til Strauss og Kojève samt hele spørgsmålet om den intellektuelle og magten skrev Schmitt en dedikation til Kojève i sin bog om adgangen til magten: "Den, der ingen magt har, behøver slik." (Citeret efter Müller 2003: 98).

Litteratur

- Arendt, Hannah (2006, [1961]): *Between Past and Future*, London: Penguin.
- Bacon, Francis (1996, [1526]): "Essays" i *Francis Bacon: Major Works*, Oxford: Oxford University Press, s. 379-382.
- Blair, Tony (2010): *A Journey. My Political Life*, New York & Toronto: Alfred A. Knopf.
- Bossuet, Jacques-Benigne (1999, [1709]): *Politics drawn from the Very Words of Holy Scripture*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (2010): "Modstridende interesser i staten", *Praktiske grunde*, nr. 1-2, s. 121-133.
- Castiglione, Baldesar (1980, [1528]): *The Book of the Courtier*, New York: Frederick Ungar.
- Der Derian, James (2001): "9-11: Netwar and MIME-NET", *InfoInterventions*, 15. november 2001.
- Erasmus af Rotterdam (1516): *Education of a Christian Prince*, http://www.stoics.com/erasmus_s_education_of_a_chris.html (senest besøgt 5. april 2010).
- Ferster, Judith (1996): *Fictions of Advice. The Literature and Politics of Counsel in Late Medieval England*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hobbes, Thomas (1968, [1651]): *Leviathan*, London: Penguin.
- Kojève, Alexandre (1963): "Tyranny and Wisdom" i Leo Strauss (red.), *On Tyranny*, Ithaca: Cornell University Press, s. 143-188.
- Laertios, Diogenes (u.å.): "Life of Plato", <http://diogeneslaertius.com/> (senest besøgt 5. april 2010).
- Lilla, Mark (2001): *The Reckless Mind. Intellectuals in Politics*, New York: New York Review of Books.
- Lipsius, Justus (1970, [1594]): *Six books of politickes or civil doctrine*, New York: Da Capo Press.
- Louis XIV (1970, [1670erne]): *Mémoires for the Instruction of the Dauphin*, New York: Free Press.
- Machiavelli, Niccolò (2004a, [1532]): *Fyrsten*, Hasselager: Helikon.
- Machiavelli, Niccolò (2004b, [1531]): *Drøftelser*, Hasselager: Helikon.
- Masters, Roger D. (1998): *Fortune is a River. Leonardo da Vinci and Niccolò Machiavelli's Magnificent Dream to Change the Course of Florentine History*, New York: Free Press.
- More, Thomas (1951, [1516]): *Utopia*, London: J.M. Dent.
- Müller, Jan-Werner (2003): *A Dangerous Mind. Carl Schmitt in Post-War European Thought*, New Haven & London: Yale University Press.
- Møller, Marie Østergaard (2008): "Kunsten at (u)synliggøre det politiske" i Marie Østergaard Møller & Sara Normann Thorsden (red.), *Æstetik og politisk magt. Otte analyser af aktuelle forhold mellem æstetik og politik*, Uppsala: NSU Press, s. 140-177.
- Naudé, Gabriel (2006, [1639]): *Political Considerations on Coups d'Etat*, Corvallis: Plutarch Press.

- Platon (1955, [369 fvt.]): *Syvende brev i Platons Skrifter*, bind 8, København: C.A. Reitzels Forlag.
- Richelieu (1961, [1646]): *Political Testament of Cardinal Richelieu*, Madison: University of Wisconsin Press.
- Rousseau, Jean-Jacques (1987, [1762]): *Samfundspagten*, København: Rhodos.
- Sassen, Saskia (2006): *Territory, Authority, Rights – from Medieval to Global Assemblages*, Princeton: Princeton University Press.
- Schiller, Friedrich (1998, [1787]): *Don Carlos, Kronprins af Spanien*, København: Det Kongelige Teater.
- Schmitt, Carl (1994, [1954]): *Gespräch über die Macht und den Zugang zum Machthaber*, Berlin: Akademie Verlag.
- Schmitt, Carl & Robert Kempner (1987, [1947]): "Interrogation of Carl Schmitt by Robert Kempner", *Telos*, nr. 72, s. 97-129.
- Seyssel, Claude de (1981, [1515]): *The Monarchy of France*, New Haven & London: Yale University Press.
- Strauss, Leo (1963): *On Tyranny*, Ithaca: Cornell University Press.
- Thorup, Mikkel (2005): "I Leviathans bug: Carl Schmitt i staters tjeneste – biografi over årene 1888-1945", *Slagmark*, nr. 43, s. 15-21.
- Thorup, Mikkel (2010): *An Intellectual History of Terror. War, Violence and the State*, London: Routledge.
- Voltaire (1968, [1759]): *Candide*, København: Samleren.
- Weber, Max (2003): *Max Weber. Udvalgte tekster*, København: Hans Reitzel.